

สังฆพัฒนา : การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาจังหวัดลำปาง

SANGKHA DEVELOPMENT : THE DEVELOPMENT OF STRENGTH COMMUNITY OF  
LAMPANG'S SANGKHA DEVELOPMENT

พระมหาธีรวัฒน์ญาณธีโร (หมายคอย)

Phramaha theerawat Yanatheelo (Maikoy)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

wat5227@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งในประเทศไทย 2) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา จังหวัดลำปาง รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ภาคเอกสารผสมภาคสนาม พื้นที่วิจัย คือ พระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดลำปาง โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ด้วยวิธีการเจาะจง พระสงฆ์นักพัฒนาทั้ง 6 ด้าน 6 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ชนิด คือ 1) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์สังเคราะห์และเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า 1) การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบนพื้นฐานของความจริงจังมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชนบท การพัฒนาอุตสาหกรรม การพัฒนาชุมชน การพัฒนาศึกษา จนถึงการศึกษาแก้ปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความสามารถที่พึ่งตนเองได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น 2) การพัฒนาชุมชนตามการปฏิบัติกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน คือ การปกครอง ศาสนศึกษา ศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ พร้อมทั้งศีลธรรม จริยธรรม เชิงพุทธอื่น ๆ ทั้งด้านกาย จิตใจ สติปัญญา สังคม เพื่อนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในลำดับต่อไป 3) การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาจังหวัดลำปาง ในการพัฒนาคณะสงฆ์ คือการจัดสรรงบประมาณที่มีอย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์มากที่สุดโดยเน้นเรื่องหลัก ๆ ที่จะพัฒนาคณะสงฆ์ เช่นเรื่องการศึกษาธรรม ศึกษาบาลี ช่อมแซมส่งเสริมสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อคณะสงฆ์ ช่วยอบรมเผยแผ่หลักธรรม อนุเคราะห์และสงเคราะห์ ด้านการศึกษา การช่วยเหลือประชาชนทั้งจิตใจ และสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ หาสิ่งกระตุ้นที่จะทำให้คณะสงฆ์ทำงานได้อย่างว่องไว ชัดเจน จัดการให้เจ้าอาวาสทุกวัดอบรมหาความรู้เรื่องพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎหมายเถรสมาคม ระเบียบ ทาวิธีแก้ไขข้อขัดแย้งของคณะสงฆ์และบ้าน อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการเคารพกัน รู้จักมีการพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อคณะสงฆ์ ช่วยกันสอดส่องดูแลให้ทั่วถึง สิ่งเหล่านี้ที่มีความโดดเด่นในแต่ละด้าน เพื่อหวังให้คณะสงฆ์จังหวัดลำปาง และ

ประชาชนในชาติ มีความรักและเทิดทูนในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และเสริมสร้างให้มีความเจริญ โดยใช้กลไกทางพระพุทธศาสนา ในการพัฒนาชุมชนสืบไป

**คำสำคัญ:** สังฆพัฒนา, ชุมชนเข้มแข็ง, องค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

### Abstract

The research objectives are 1) to study the concepts and theories about strong community development in Thailand 2) to study the role of monks on the development of strong Buddhist communities 3) To study the guidelines for developing a strong community of development monks in Lampang Province This is resear mixed nethod research The research area is Lampang province. The target group of 6 development monks acquired by a specific selection method Research tools is In-depth interview data The was analysed by analysis By using synthetic analysis and descriptive.

The research found that 1) Strengthening community development create changes based on consciousness, contributing to economic development, rural development, industrial development, development of communities, educational development, until solving other problems in the community enabling the community to have self-reliance and a better quality of life 2) Community development according to the practice of the Sangha in all 6 areas, namely government administration, education, welfare education, public utilities and public welfare along with other Buddhist morals, both physical, mental, and social 3) Strong community development of the development monks in Lampang Province is outstanding in each side It is hope for the people in the nation To love and honor in the national institution, religion, monarchy. and strengthen to be prosperous by using the Buddhist mechanism.

**Keywords:** Sangkha Development,Strength Community,Buddhist Propagation Organization,

## บทนำ

ครั้งในอดีตพระพุทธองค์เผยแผ่หลักธรรมที่ พระพุทธองค์ได้ตรัสองค์แห่งธรรมกถึก 5 ประการ คือ 1) อนุพุทฺธิกถึก คือแสดงหลักธรรมหรือเนื้อหาวิชา 2) ปริยายทสสาวิ คือชี้แจงให้เข้าใจชัดในแต่ละแง่ประเด็น 3) อนุทยตปฏิจจ คือสอนเขาด้วยจิตเมตตามุ่งให้เป็นประโยชน์แก่เขา 4) น อามิสฺนโร คือสอนเขามีใช้เพราะมุ่งที่ตนจะได้ลาภผลประโยชน์ตอบแทน 5) อตฺตานญฺจปรณฺญจนุพฺพจ คือสอนตามหลักตามเนื้อหา มุ่งแสดงอรรถแสดงธรรมไม่ยกตนไม่เสียดสีชมชื่นผู้อื่น (อง.ปญจก. (ไทย) 22/159/205). การเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น องค์กระณะสงฆ์นั้นว่าเป็นผู้ที่มิบทบาทสำคัญในการที่จะส่งเสริม เผยแผ่ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระพุทธองค์ คือ การเข้าถึงและเข้าใจธรรมเพื่อนำมาประยุกต์ในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาบุคคล ชุมชน และสังคมอย่างกว้างขวาง (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร ดร.และคณะ, 2556:1)

คำว่า “การพัฒนา” หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี การกระทำที่เป็นเหตุให้บางสิ่งบางอย่างเจริญเติบโตขึ้นหรือขยายออกเพื่อให้ดีขึ้นกว่าที่มีอยู่เดิม และการพัฒนานั้นอาจจะเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมหรือมนุษย์ก็ได้(คณาจารย์สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2547 : 173) การพัฒนาชุมชน หมายถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนด้วยการจัดการวางแผนทำข้อตกลงกัน และลงมือปฏิบัติในการพัฒนาให้คนในชุมชนมีคุณภาพในการดำรงชีวิตอยู่ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคม และวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนตามสภาพสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ภายในชุมชนสร้างความสุขของมวลมนุษยชน ให้มีทั้งคุณธรรม จริยธรรม ไปด้วยกัน ไม่ได้ขึ้นอยู่กับวัตถุภายนอกที่มองเห็นอย่างเดียว(วิทยา เชียงกุล, 2527: 17-18)

ส่วนนโยบายของรัฐที่ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนนั้นมีการกำหนดเป้าหมาย คือ 1) มีมนุษย์ที่สร้างอุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วมสร้างสรรค์ให้ชุมชนนั้นอยู่อย่างมีความสุข 2) มีสิ่งที่มีมนุษย์ได้สร้างขึ้นมาเพื่อเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาตัวเองและชุมชน 3) การบริหารการจัดการ 4) มีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง 5) ทนหรืองบประมาณ 6) เครือข่ายนวัตกรรมความร่วมมือร่วมใจ 7) สิทธิและอำนาจการต่อรองทางการเมืองนั้น ๆ 8) เกิดการยอมรับของสังคมภายนอกรวมเป็นเครือข่ายทั้งหมดนี้

แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตั้งแต่ พ.ศ.2560 – 2564 นี้ ประกอบด้วยพันธกิจ 6 ด้าน ตามพันธกิจคณะสงฆ์ คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านศาสนศึกษา 3) ด้านศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านเผยแผ่ 5) ด้านสาธารณูปการ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ของรัฐบาล (พระราชวรเมธี, ดร. และคณะ, 2560 : 21)เพื่อให้เป็นไปตามบทบาทข้างต้น พระสงฆ์จะต้องพยายามสร้างเครือข่ายประสานงานและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์ให้เป็นชุมชนหรือกลุ่มเพื่อที่จะทำให้สังคมหรือชุมชนรอบข้างยอมรับ จึงจะทำให้การสร้างชุมชนนั้นมีการเรียนรู้องค์ความรู้ซึ่ง เป็นบทบาทที่จะต้องขึ้นนำทางในการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นด้านแนวความคิด แนะนำ สั่งสอน เป็นแบบ อย่างที่ดี เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ อันเป็นการชักนำแนวทางไปสู่การพัฒนาสังคม ชุมชนให้เกิดความ

เข้มแข็งทางด้านจิตใจ ทางด้านเศรษฐกิจ เมื่อคณะสงฆ์มีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์สามัคคีกันดี เป็นรูปแบบแล้ว ระบบการจัดการ การบริหารชุมชน การปกครองก็เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาสังคมกลุ่มย่อย ๆ ไปสู่การพัฒนาสังคมขนาดใหญ่ขึ้น(อภิชัย พันธเสน, 2539: 154)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง “สังฆพัฒนา: การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาจังหวัดลำปาง” ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวกับการพัฒนานั้นให้กระจ่างแจ้งและชัดเจน เพื่อจะได้นำผลของการศึกษามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อเชื่อมโยงกับนโยบายแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาอันจะนำผลของการวิจัยไปใช้เป็นประโยชน์ต่อกิจการคณะสงฆ์และงานวิชาการทางพระพุทธศาสนาต่อไป

### วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งในประเทศไทย
- 2) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธ
- 3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา จังหวัดลำปาง

### วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีวิจัย 2 อย่าง คือ การวิจัยภาคเอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 6 รูป ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

#### 1 รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ วิธีวิจัย 2 อย่าง ได้แก่

1) การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ คัมภีร์อรรถกถา ฎีกา เอกสารงานวิจัย หนังสือตำราทางวิชาการ วารสาร เอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งและศึกษาค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาจังหวัดลำปาง ทั้ง 6 ด้าน

#### 2 เครื่องมือการวิจัย

1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาจังหวัดลำปาง จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 6 ด้าน จำแนกเป็นด้านละ 1 รูป รวมทั้งหมด 6 รูป

### 3 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1) รวบรวมข้อมูลผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลายแหล่ง ได้แก่ ห้องสมุดมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้องสมุดประชาชนจังหวัดลำปาง เป็นต้น รวมถึง E-Search คือการสืบค้นข้อมูลวิชาการงานวิจัยต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (1) ภาคเอกสาร (Documentary Research) ใน 2 หัวข้อใหญ่ คือ 1) รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง 2) รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนเพื่อสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยและสร้างเครื่องมือวิจัยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (2) ภาคสนาม (Field Research) สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อนำไปเก็บข้อมูลทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาจังหวัดลำปาง จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 6 ท่าน

2) วิเคราะห์ข้อมูล สรุปเรียบเรียงข้อมูลผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ศึกษารวบรวมมา วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์ สังเคราะห์และเขียนบรรยายเชิงพรรณนา เพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดลำปาง

3) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาวิจัยเพื่อตอบคำถามการวิจัยที่ตั้งไว้และเสนอแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาของจังหวัดลำปาง รวมทั้งนำผลงานวิจัยนี้ไปเผยแพร่ในสื่อสิ่งพิมพ์วารสารต่อไป

### ผลการวิจัย

#### 1) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งในประเทศไทย

จากการศึกษาพบว่า พระสงฆ์ถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อชุมชนเริ่มต้นจากการเอื้อเพื่อส่งเสริมกันในเรื่องของการอุปถัมภ์ต่าง ๆ ซึ่งวัดและพระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้ที่เคารพศรัทธาของประชาชน เป็นหน่วยงานที่มีความเสียสละต่อการพัฒนาท้องถิ่นเกิดความผูกพัน เพราะพระสงฆ์ดำรงอัตภาพได้ด้วยการอาศัยประชาชนในชุมชน และมีบทบาทโดยตรงในการอบรมสั่งสอนศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม แก่ประชาชนตามบทบาทหน้าที่ทั้งฐานะของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมสติปัญญาที่ถูกต้องแก่คนในชุมชน และเป็นผู้รับแรงศรัทธาจากชาวบ้าน พระสงฆ์ส่งเสริมในหลาย ๆ ด้านต่อการพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตที่ดีแก่ประชาชน

#### 2) บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธ

บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธสามารถจำแนกได้ คือ

(1) ด้านการปกครอง พระมหากัสสปเถระ เป็นผู้เหมาะสมและชาญฉลาดที่ทำการวางแผนในด้านต่าง ๆ เพื่อความเป็นระเบียบของคณะสงฆ์ที่ต้องยึดแบบพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ไม่ให้เปลี่ยนแปลง (พระมหาจรรุญ ปญญาโร (อินทร์รงค์), 2540 : 38)

(2) ด้านศาสนศึกษาพระราหุลเป็นผู้เฝ้าการศึกษาอย่างยิ่ง เล่ากันว่าความกระหายใคร่เรียนรู้ของสามเณรราหุลตามหลักฐานในพระไตรปิฎกว่า ทุกเช้าสามเณรราหุลจะเดินลงมาที่ลานวิหาร

(3) ด้านศึกษาสงเคราะห์พรหมมังคลาจารย์ (ธงชัย ธมฺมธโช) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดไตรมิตรวิทยาราม เป็นพระสงฆ์ที่อุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนาตลอดชีวิต การให้ความสำคัญเรื่องการพัฒนาการศึกษา การแข่งขัน “เพชรยอดมงกุฎ” ใน 13 สาขาวิชาสำคัญ(ชลวิทย์ เจียรจิตต์, 2560: 68-71)

(4) ด้านการเผยแผ่พระอานนทเถระ ผู้เลิศในการเผยแผ่พระอานนท์ เป็นพระสาวกองค์หนึ่งในบรรดาพระสาวกที่มีชื่อเสียงโดดเด่นแตกต่างไปจากพระสาวกรูปอื่น ๆ ในยุคเดียวกัน เช่น เป็นผู้มีการรูปร่าง ช่างคิดช่างสังเกตช่างถาม สุขภาพอ่อนโยน มีจิตเมตตาอนุเคราะห์ผู้อาวุโศ

(5) ด้านสาธารณูปการครูบาเจ้าศรีวิชัยได้แสดงออกมาในรูปแบบของกิจกรรมทางศาสนาต่าง ๆ เช่น สร้างและบูรณปฏิสังขรณ์งานสถาปัตยกรรมเพื่อศาสนาและสาธารณประโยชน์ ถือว่าเป็นการสร้างทานบารมีอันยิ่งใหญ่ประการหนึ่งของท่าน งานสถาปัตยกรรมดังกล่าวประกอบไปด้วย พระธาตุเจดีย์ วิหาร อุโบสถ หอไตร และอาคารอื่น ๆ ในศาสนสถาน

(6) ด้านสาธารณสงเคราะห์พระราชธรรมนิเทศ (เพ็ญอม กลยาโณ) เป็นพระนักเทศน์และพระผู้เสียสละท่านได้ทุ่มเทชีวิตจิตใจเพื่อการบูรณะวัดอย่างเต็มที่และได้นำทรัพย์ส่วนตัวมาพัฒนาวัดแก้ว ภายหลังได้เปลี่ยนชื่อเป็น“วัดสวนแก้ว”ตลอดจนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น โครงการร่มโพธิ์แก้ว โครงการบวชสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการเข้าค่ายอบรม จริยธรรม โครงการช่วยน้องหิว โครงการรอบคอบ โครงการสละมาฟืนไป โครงการสะพานบุญจากผู้เหลือเจือผู้ขาด

### 3) แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา จังหวัดลำปาง

**ด้านการปกครอง** จะได้ดำเนินการที่คงค้างอยู่ตามแผนโครงการพระพุทธศาสนา 4.0ตามโครงการ 4 ด้าน คือด้านบริหารข้อมูลศาสนบุคคลเร่งรัดให้พระสงฆ์ สามเณร จัดทำบัตรประจำตัวประชาชน (Smart Card)ตลอดถึงการเก็บข้อมูลพระสงฆ์ สามเณร เชิงบูรณาการและตรวจสอบความครบถ้วน และปรับปรุง ข้อมูลที่จัดเก็บแล้วให้เป็นปัจจุบัน ด้านการพัฒนาระบบบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล

**ตารางที่ 1** ด้านการปกครอง พระจินดารัตนาภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดลำปาง เจ้าอาวาสวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม พระอารามหลวง

| กิจกรรม<br>ผลงานเด่น                                      | ปัญหา อุปสรรค                                                                                                                                                                              | แนวทางการแก้ไข                                                                                                                                                                                                                                                                     |
|-----------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| บุคลิกภาพ<br>- ภาวะผู้นำ<br>- กล้าตัดสินใจ<br>- รับผิดชอบ | - การบริหารงานคณะสงฆ์เท่าที่พบเห็น ทำงานแบบขอไปทีไม่ทำจริงจัง ทำเพียงเพื่อให้ตนเองได้เท่านั้น<br>- เจ้าอาวาสบางรูปยังคงใช้วิธีบริหารจัดการในรูปแบบเก่าเจ้าอาวาสบางรูปไม่สนใจใฝ่รู้สิ่งใหม่ | - การจัดโครงการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ตลอดปี- มีการส่งเสริมให้พระสงฆ์เข้ารับการเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้านให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้- พัฒนาในด้านการปกครองคณะสงฆ์ต่อไปเมื่อได้เรียนเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์แล้วส่งให้มีการต่อยอดการเรียนรู้ |

**ด้านศาสนศึกษา** วัดจองคำ พระอารามหลวง จังหวัดลำปาง บริหารจัดการศึกษา จะสำเร็จไปไม่ได้หากปราศจากความเมตตาในการสนับสนุนจากคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นเจ้าคณะผู้ปกครองในแต่ละระดับ ตั้งแต่เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัดเจ้าคณะภาค เจ้าคณะหน และมหาเถรสมาคมที่ให้การเกื้อหนุนและอำนวยความสะดวก รับรู้รับทราบการดำเนินงานของวัดมาโดยตลอด เมื่อมีอุปสรรคก็จะให้คำแนะนำและหาหนทางช่วยเหลือแก้ปัญหาาร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งศรัทธาสาธุชนคอยส่งเสริมด้านการศึกษาคณะสงฆ์

**ตารางที่ 2** ด้านศาสนศึกษาของ พระปิฎกโมลี รองเจ้าคณะจังหวัดลำปาง วัดจองคำ พระอารามหลวง

| กิจกรรม<br>ผลงานเด่น                                                                                                                                | ปัญหา อุปสรรค                                                                                                                                                                              | แนวทางการแก้ไข                                                                                                                                                                                                     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ส่งเสริมพระภิกษุสามเณร สอบ บาลีได้ ป.ธ.9 ทุกปี<br>*ปี 2561 สอบได้ 2 รูป เป็นนาคหลวง 2 รูป ครบ 24 ปีมาแล้ว<br>รวมสอบได้ทั้งหมด 2,352 รูป มีผู้ที่สอบ | - บุ ค ล า กร ที่ มี ค ว า ม ร ู้ ความสามารถในการสอนธรรมและบาลีมีจำนวนน้อย<br>- พระสงฆ์บางรูปขาดความรู้ความเข้าใจในภาษาบาลี<br>- ขาดแคลนพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถความเข้าใจในการเผยแผ่ | - องค์กรภาครัฐและเอกชนควรเข้ามาส่งเสริมสนับสนุนด้านทุนทรัพย์ในการเรียนการสอนธรรมและบาลี<br>- เพิ่มขวัญและกำลังใจแก่ผู้สอนและผู้เรียนนักธรรมและบาลี<br>- รวมพลให้คณาจารย์ออกแนะแนวหาบุคลากรในการเรียนนักธรรมและบาลี |

|                                                                            |                                                                                                                                |  |
|----------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--|
| ได้ เปรียญธรรม<br>ป.ธ. 9 ทั้งสิ้น 38 รูป<br>เป็น นาค หลวง<br>สามเณร 23 รูป | - ไม่ได้ส่งเสริมยกย่องเชิดชู<br>เกียรติพระปริยัติธรรมเปรียญ<br>ธรรมประโยคต่าง ๆ และครูพระ<br>สอนศีลธรรมให้มีขวัญและ<br>กำลังใจ |  |
|----------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--|

**ด้านการศึกษาสงเคราะห์** ท่านพระครูสิริรัตนโสภิต,ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระแก้วดอนเต้า  
สุชาดาราม พระอารามหลวง ได้จัดทำโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาสู่สังคม 2 โครงการ โครงการ  
แรกมีกิจกรรม คือ 1) จัดทำแผนแม่บทศึกษาสงเคราะห์แบบบูรณาการ 2) ส่งเสริมการศึกษาในพื้นที่  
ผ่านการมอบธรรมมอบทุน โครงการที่ 2 คือโครงการพัฒนาศูนย์รวมองค์ความรู้พระพุทธศาสนามี  
กิจกรรม 1) จัดทำแผนแม่บทการจัดการความรู้ด้านพระพุทธศาสนา 2) จัดเก็บองค์ความรู้ด้าน  
พระพุทธศาสนาในแต่ละจังหวัด

**ตารางที่ 3** ด้านศึกษาสงเคราะห์ พระครูสิริรัตนโสภิต, ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระแก้วดอนเต้าสุชา  
ดาราม พระอารามหลวง

| กิจกรรม<br>ผลงานเด่น                                                          | ปัญหา อุปสรรค                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | แนวทางการแก้ไข                                                                                                                                                                                                                                                               |
|-------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| เพิ่มทักษะวิชาการ<br>ด้านพระพุทธศาสนา<br>กลุ่มลำปาง B-NET<br>บาลี ระดับประเทศ | - ภาครัฐให้การส่งเสริม<br>สนับสนุนด้านการศึกษาปริยัติ<br>ธรรมไม่ดีเท่าที่ควร<br>- ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความ<br>สามารถเข้ามาช่วยพัฒนางาน<br>ด้านศึกษาสงเคราะห์<br>- การจัดสรรงบประมาณ<br>กระจายลงไปไม่ถึงมือผู้รับและ<br>ไม่ทั่วถึง<br>- พระสงฆ์ให้การไม่ได้ให้การ<br>สนับสนุนในเรื่องของการศึกษา<br>สงเคราะห์เท่าที่ควร | - พระสงฆ์ให้การสนับสนุนการจัด ตั้ง<br>โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้นในวัด<br>- จัดเงินทุนเพื่อการศึกษาสงเคราะห์ไว้<br>อีกส่วนหนึ่งเพื่อการช่วยเหลือโดยตรง<br>- ตั้งกองทุนช่วยเหลือและสนับสนุนด้าน<br>การศึกษาสงเคราะห์<br>- จัดหางบประมาณสนับสนุนเยาวชน<br>และเด็กด้อยโอกาส |

**ด้านการเผยแผ่** พระมหานพดล สุวณฺณเมธี รองเจ้าคณะอำเภอวังเหนือ เจ้าอาวาส วัดบรรพตสถิต กล่าวว่าถ้าพระสงฆ์นักพัฒนาเป็นกลไกที่สำคัญของพระพุทธศาสนา เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของชุมชน พร้อมกับมีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีอุดมการณ์บนฐานพุทธธรรม ได้รับการพัฒนาศักยภาพและมีการพัฒนาคุณสมบัติในวงกว้าง ด้านข้อเสนอแนะนั้นคณะสงฆ์ควรส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพภิกษุสงฆ์และผู้ที่ผ่านการบวชเรียนมา ให้มาเป็นเครือข่ายและมีส่วนร่วมการทำงานบำรุงพระพุทธศาสนา ปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานด้านการเผยแผ่แบบเชิงรุก พัฒนาและสร้างศาสนابุคคลด้านการเผยแผ่อย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมวัดทุกวัดมีกิจกรรมปฏิบัติธรรมสวดมนต์ภาวนาให้เข้มแข็งมากขึ้น กิจกรรมธรรมสัญจร

**ตารางที่ 4** ด้านการเผยแผ่ พระมหานพดล สุวณฺณเมธี รองเจ้าคณะอำเภอวังเหนือ วัดบรรพตสถิต

| กิจกรรม<br>ผลงานเด่น                | ปัญหา อุปสรรค                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | แนวทางการแก้ไข                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|-------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| สนับสนุนกิจกรรม 5 ส ให้เป็น สัปปายะ | <ul style="list-style-type: none"> <li>- ขาดแผนพัฒนาในการบริหารจัดการพัฒนาวัดที่ชัดเจน</li> <li>- ขาดการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยและกฎหมาย</li> <li>- พระสงฆ์ขาดความรู้ในด้านการวางแผนพัฒนาระบบสาธารณูปการภายในวัด</li> <li>- ขาดผู้ที่มีความรู้ความสามารถมาควบคุมดูแลเสนาสนะและของส่วนรวมและขาดงบประมาณในการซ่อมแซมระบบสาธารณูปการภายในวัด</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>- มีการปลูกฝังให้พระภิกษุสามเณรภายในวัดเกิดความเอาใจใส่ในการควบคุมดูแลและปฏิสังขรณ์</li> <li>- จัดตั้งคณะกรรมการวัดที่มีความรู้ความสามารถมาควบคุมดูแลในด้านสาธารณูปการร่วมกับพระสงฆ์ภายในวัด</li> <li>- ไม่ว่าจะทำโครงการหรือจัดงานใดก็ตามควรมีการนำเสนอในรูปแบบโครงการให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของงาน</li> <li>- ควบคุมดูแลการก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดและที่ธรณีสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยไม่ขัดต่อหลักกฏระเบียบกฎหมาย</li> </ul> |

**ด้านสาธารณูปการ** ที่ได้รับมอบหมายขณะนี้ทางเจ้าคณะจังหวัดลำปางร่วมกับประธานสงฆ์ฝ่ายสาธารณูปการพร้อมพระสังฆาธิการจังหวัดลำปาง ชูโครงการ “วัด ประชา รัฐ สร้างสุข” พระสงฆ์สุขภาพแข็งแรง วัดมั่นคง ชุมชนเข้มแข็ง สร้างสุขภาวะทางปัญญา ด้วยกิจกรรม 5 สร่วมมือดำเนิน

โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขฯ สสส. ร่วมกับ กิจกรรมพระพุทธศาสนาต้านสาธารณูปการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรมการปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานพระพุทธศาสนา

**ตารางที่ 5** ด้านสาธารณูปการ พระวิสุทธิธรรมพิลาส รองเจ้าคณะจังหวัดลำปาง วัดต้นธงชัย

| กิจกรรม<br>ผลงานเด่น                                           | ปัญหา อุปสรรค                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | แนวทางการแก้ไข                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
|----------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| พิธีเผยแผ่เชิงรุก<br>โครงการจัด<br>ปฏิสัมพันธ์กับ<br>สถานศึกษา | <ul style="list-style-type: none"> <li>- พระภิกษุสามเณรมีความรู้ความเข้าใจวิธีการเผยแผ่ธรรมยังมีน้อยและไม่แพร่หลาย</li> <li>- ไม่รู้จักวิธีการในการนำเสนอและกระบวนการในการเผยแผ่ธรรม</li> <li>- ยังขาดการติดต่อประสานงานและการทำงานเป็นทีมในด้านการเผยแผ่พระภิกษุสามเณรส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องการเผยแผ่</li> <li>- ขาดงบประมาณสนับสนุนบุคลากรในการทำงานด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนา</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>- จัดให้มีการฝึกอบรมในส่วนของการเผยแผ่ธรรมแก่พระภิกษุและสามเณรเพื่อให้เป็นไปตามรูปแบบเดียวกัน</li> <li>- จัดใช้สื่อที่ทันสมัยในการเผยแผ่ธรรม เช่นวิทยุกระจายเสียงวารสารสิ่งพิมพ์และสื่อออนไลน์</li> <li>- เผยแผ่สั่งสอนธรรมแก่ประชาชนให้ตั้งอยู่ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในเชิงรุกให้มากกว่าเดิม</li> <li>- ตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่และนำไปปัจจัยที่มีอยู่ในกองทุนมาใช้ในการบริหารจัดการ</li> </ul> |

**ด้านสาธารณะสงเคราะห์** งานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้านบวก 1 มีความสำคัญต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาทั้งสิ้นเพื่อเป็นการขับเคลื่อนตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ระยะ 5 ปี และสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ต้องบริหารจัดการงานทั้ง 6+1 คู่ขนานไปด้วยกันไม่มากก็น้อย ตามเหตุปัจจัยตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัยโดยไม่ขัดแย้งกับกฎของศีลธรรม พระธรรมวินัย กฎหมายต้องมีการปรับปรุงพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง

**ตารางที่ 6 ด้านสาธารณสงเคราะห์ พระมหาอินจันทร์ คุณะโสโก รองเจ้าคณะอำเภอเมืองลำปาง วัดพระเจดีย์ขาวหลัง พระอารามหลวง**

| กิจกรรม<br>ผลงานเด่น                | ปัญหา อุปสรรค                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | แนวทางการแก้ไข                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
|-------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| หน่วยปฐมพยาบาล<br>เบื้องต้นภายในวัด | <ul style="list-style-type: none"><li>- วัดกับชุมชนการขาดการติดต่อประสานงานที่ดีต่อกันในการจัดกิจกรรม</li><li>- ขาดการวางแผนในการทำงานด้านการสาธารณสงเคราะห์</li><li>- พระสังฆาธิการยังขาดความกระตือรือร้นที่จะเสียสละทุนทรัพย์บางส่วนเพื่อช่วยเหลือแก่สังคม</li><li>- การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ได้รับการตอบรับเท่าที่ควร</li></ul> | <ul style="list-style-type: none"><li>- จัดตั้งกองทุนเพื่อการสาธารณสงเคราะห์ขึ้นมาโดยเฉพาะ</li><li>- วัดกับชุมชนควรมีการจัดประชุมร่วมกันและวางแผนกันทำงานอย่างเป็นระบบ</li><li>- สนับสนุนเงินทุนในการก่อสร้างซ่อมแซมถนนประปาหมู่บ้านและชุมชนและภัยพิบัติต่างๆ</li><li>- สนับสนุนส่งเสริมจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลให้เข้มแข็ง</li></ul> |

กล่าวได้ว่า สังคมพัฒนาทุกด้านการทำงานต้องเริ่มจากเจ้าอาวาสจึงต้องมีการกิจ ที่ต้องรับผิดชอบต่อการบริหารจัดการวัดในทุกๆ ด้าน โดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดทุกรูปได้ศึกษา และปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถ และเกิดประสิทธิภาพ และแสดงถึงประสิทธิภาพของการบริหารจัดการของคณะสงฆ์นั้น ก็คือ วัด บ้าน และโรงเรียน (ราชการ) ซึ่งสถานที่เหล่านี้ล้วนมีความสำคัญยิ่ง

การศึกษาที่สมบูรณ์ครบถ้วนทั้งส่วนวิชาการและส่วนศีลธรรม คุณธรรม จรрянนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งเพราะรากฐานและปัจจัยเครื่องส่งเสริมให้บุคคลสามารถพัฒนาตัวเองได้อย่างแท้จริงคือเมื่อทุกคนมีความรู้พร้อมทั้งมีศีลธรรมอันดีงาม เพื่อพัฒนาชุมชนของเราให้ได้ผลอย่างแท้จริง ชาติบ้านเมืองจักได้เจริญมั่นคงอยู่ตลอดไป

**อภิปรายผลการวิจัย**

จากการศึกษาสังฆพัฒนา: การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาจังหวัดลำปาง ในภาระงานทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการ ด้านสาธารณสงเคราะห์ ดังนี้

1. ด้านการปกครอง จากผลการศึกษาพบว่า การปกครองคณะสงฆ์จังหวัดลำปาง เรื่องการบริหารวัดบำรุงรักษาวัดให้เจริญก้าวหน้าเป็นศาสนาสถานที่สัปปายะและน่าเลื่อมใสศรัทธา การปกครองคณะสงฆ์ด้วยความมีเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ยึดตามหลัก พระธรรมวินัยและมีระเบียบแบบแผนเหมาะสมดีงาม ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ทัศนะ ในเรื่องการปกครองหรือการบริหารตามทัศนะของพระพุทธศาสนาว่าการปกครองตามความหมายในพระพุทธศาสนาเป็นการปกครองเพื่อการศึกษาการปกครองและความสงบ เรียบร้อยที่เกิดจากการปกครองนั้นมีใช้จุดหมายในตัว แต่เป็นเพียงปัจจัยคือสภาพเอื้อ เพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดหมายแห่งการศึกษา หรือเพื่อเป็นหลักประกันของการศึกษา จึงถือคติได้ว่าการปกครองที่มีขึ้นเป็นเรื่องของการศึกษาและเพื่อการศึกษาทั้งสิ้น ถ้าไม่ปกครองด้วยการศึกษาก็ต้องปกครองด้วยอำนาจ เมื่อปกครองด้วยอำนาจก็เกิดความรู้สึกในเชิงปฏิบัติที่ เอียงไปในทางที่จะขัดแย้งกัน ด้วยเหตุนี้การปกครองแบบใช้อำนาจจึงก่อให้เกิดปัญหา เริ่มตั้งแต่เกิดความขัดแย้งในจิตใจเป็นต้นไป ทำให้ยิ่งต้องเพิ่มการใช้อำนาจ ใช้อำนาจ และจะเน้นการลงโทษมากยิ่งขึ้นตามลำดับ ไม่ใช้การปกครองแบบพยายามสร้างคนดีแต่เป็นการปกครอง แบบพยายามกำจัดคนเลว

2. ด้านการศาสนศึกษา จากผลการศึกษาพบว่า ด้านการศาสนศึกษา เรื่องการควบคุมดูแลตรวจสอบการปฏิบัติงานการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม บาลีและธรรมศึกษาให้เป็นไปตามแบบแผนและประเพณีอันดีงาม ส่งเสริม และการพัฒนาครูสอนนักธรรม บาลีและธรรมศึกษา ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับพระเทพเวที (ประยูร ปยุตฺโต) ได้แสดงทัศนะไว้ว่าการศึกษาศรีปริยัติธรรมในปัจจุบันยังไม่เพียงพอที่จะเตรียมบุคคลในพระศาสนาให้มีความ พร้อมที่จะรักษาพระศาสนาไว้ได้หลักสูตรที่มีอยู่ก็มีขอบเขตคับแคบและจำกัดอย่างเดียว เพราะฉะนั้นจะต้องมีการปรับปรุงคุณภาพปรับปรุงเนื้อหาปรับปรุงหลักสูตรให้ทันต่อ สภาพการณ์ เพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้เท่าทันต่อสภาพปัจจุบัน และสามารถที่จะนำความรู้ทางพระศาสนามาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ให้คนในสมัยปัจจุบันนี้เข้าใจมองเห็นคุณค่าและใช้ให้เป็นประโยชน์ได้และในแง่ขอบเขตของการศึกษา นอกจากปรับปรุงเนื้อหาของวิชาแล้วจะต้องขยายขอบเขตวิชาให้กว้างออกไปอีก เพราะการศึกษาศาสนานั้น จะศึกษาเฉพาะตัวศาสนาเพียงอย่างเดียวไม่ได้จำเป็นต้องอาศัยหลักวิชาการอื่นๆ เช่น อักษรศาสตร์วิทยาศาสตร์และประวัติศาสตร์เป็นต้น ซึ่งจะเพื่อบุรพภาคของผู้ที่จะศึกษาธรรมชั้นสูงต่อไป

3. ด้านการศึกษาสงเคราะห์จากผลการศึกษาพบว่า ด้านการศึกษาสงเคราะห์เรื่องการจัดตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนในทุกระดับชั้น การจัดตั้งและส่งเสริมโรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชน การจัดตั้งและส่งเสริมศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แก่เด็กและเยาวชน ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ พระราชสีมาภรณ์ (นวล เขมสจฺจวาที) กล่าวว่า การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล การช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษาหรือสถาบันการศึกษานอกจากการศาสนศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาหรือกระบวนการสงเคราะห์

ปวงชนทั้งก่อนวัยเรียน ในวัยเรียนให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนอย่างต่อเนื่องในเรื่องต่าง ๆ ตามสมควร และการศึกษาสงเคราะห์ถือว่าเป็นบทบาทและภารกิจของภิกษุสงฆ์ที่สำคัญประการหนึ่ง กล่าวคือ เป็น การสงเคราะห์ประชาชนด้านการศึกษาให้มีความรู้ ความสามารถที่จะดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคม ได้อย่างมีความสุข การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลและการช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษา หรือ สถาบันการศึกษาอื่นนอกจากการศาสนาศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 5 ประเภทคือ

- 1.โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา
2. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา
3. โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์
4. โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์
- 5.โรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

4. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จากผลการศึกษาพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเรื่อง การจัดเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในวันสำคัญ และเทศกาลสำคัญ การอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้ความเข้าใจในศีลาจริยวัตร มารยาทการ ปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีทางพระพุทธศาสนาและเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม การส่งเสริมสนับสนุนและ การให้การศึกษอบรมบุคลากรพระภิกษุสามเณรให้ ทำงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ข้อค้นพบ ดังกล่าวสอดคล้องกับ พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทร) ให้ ความหมายของการเผยแผ่เป็น การสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพ เลื่อมใส ยำเกรง ในพระรัตนตรัย น้อม นำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแห่ง การปฏิบัตินั้น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก เป็นศาสนาแห่ง สันติภาพของโลกและสันติภาพแห่งโลก สากล สมดังพระดำริที่จะส่งพระอรหันต์สาวก 60 รูป ออกไป เผยแผ่พุทธธรรมให้ชาวโลกได้รับรู้ จึงได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “จรถ ภิกขเว จาริกัม พุทฺชนหิตาย พุทฺชนสุขาย โลกานุกมปาย อตฺตาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानิ ” แปลว่า ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงเที่ยวไป เพื่อประโยชน์และ ความสุข แก่ชนหมู่มา เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ เหล่าทวยเทพ และมนุษย์และให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามที่พระองค์ทรงประสงค์ว่า 3 ประการ คือ

1. ทิฏฐธรรมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน, ประโยชน์โลกนี้, ประโยชน์ขั้นต้น
2. สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องหน้าหรือในภพหน้า, ประโยชน์สูงขึ้น
3. ปรมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุด, จุดหมาย สูงสุด คือ พระนิพพาน

5. ด้านการสาธารณูปการ จากผลการศึกษาพบว่า ด้านการสาธารณูปการ เรื่องการวางแผน ควบคุมหรือวางแผนผังในการก่อสร้างอาคาร เสนาสนะภายในวัดให้เป็นระเบียบสัดส่วน การดูแล ซ่อมแซมและปฏิสังขรณ์อาคาร เสนาสนะที่ชำรุดทรุดโทรมและสาธารณูปโภคต่าง ๆ ข้อค้นพบดังกล่าว สอดคล้องกับ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์คงคปญฺญ) ได้ให้ความหมายงานการสาธารณูปการ หมายถึง การช่วยเหลือ อุทิศทุน หรือเกื้อกูล คนส่วนมาก หรือคนทั่วไปหรือกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและ จัดการวัดให้อยู่ในความเรียบร้อย เป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของวัด

ได้แก่การก่อสร้าง และบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถานให้วัดเรียบร้อยดีงาม ซึ่งได้แก่การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ

6. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ จากผลการศึกษาพบว่า เรื่องการอำนวยความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนในการบำเพ็ญกุศลงานต่าง ๆ ช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่ประชาชนที่มีความเดือดร้อนหรือมีทุกข์ตามหลักพระพุทธศาสนา การจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและจัดอบรมประชาชน ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ) กล่าวถึง ความสำคัญของภารกิจด้านนี้ว่า การสาธารณสุขสงเคราะห์เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายกทายิกาของวัดหรือประชาชนทั่วไป วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้านและบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสุขสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะจัดได้

#### ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1) ควรมีการศึกษารูปแบบของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ครบ 6 ด้านของกิจการคณะสงฆ์ โดยกำหนดขอบเขตพื้นที่การวิจัยที่แคบลงยิ่งขึ้น ด้วยการปรับเปลี่ยนจากระดับจังหวัดเป็นระดับอำเภอ เพื่อให้ได้แนวทางที่สอดคล้องตอบรับเหมาะสมกับพื้นที่ยิ่งขึ้น

2) ควรมีการศึกษา ตัวชี้วัดเกี่ยวกับองค์กรคณะสงฆ์ ด้านมิติความสุข ด้านสุขภาพ และประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการ เพื่อให้สามารถทราบแนวการปรับปรุงการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

#### References

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2539). พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชวรเมธี, ดร. และคณะ. (2560). แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูป กิจการพระพุทธศาสนา 2560-2564. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- อภิชัย พันธเสน. (2539). พัฒนาชนบทไทย: สมุทัยและมรรคตอนที่ 3 ความหวังทางออกและทางเลือกใหม่. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญา.
- ชลวิทย์ เจียรจิตต์.(2560). ศาสนากับการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ดีไซน์ ดีไลต์ จำกัด.

พระมหาสุทิตย์ อาภากรและคณะ. (2556). การพัฒนาระบบการบริหารจัดการและการสร้าง  
เครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร:  
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

พระมหาจรัญ ปญญาโร(อินทร์รงค์). การศึกษาบทบาทของพระมหากัสสปเถระในการเผยแผ่  
พระพุทธศาสนาเถรวาท.(2540). วิทยานิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหา  
จุฬาลงกรณราชวิทยา.

วิทยา เชียงกุล.(2527). พัฒนาชุมชน-พัฒนาสังคม.เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

คณาจารย์สถาบันราชภัฏสวนดุสิต. (2547). ความจริงของชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร:  
สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.